

**Ankara Üniversitesi Devlet
Konservatuvarı
Müzik Bölümü
Bestecilik (Kompozisyon)
Anasanat Dalı
KOM 111 - Enstrümantasyon**

TAHTA ÜFLEMELİ ÇALGILAR

FLÜT AİLESİ

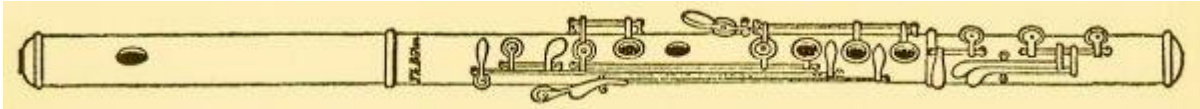
Flüt, yaklaşık 7 bin yıldır var olan bir enstrümandır. Üflemeli çalgılar arasında en eskilerden biri olan flütü, Yunan Tanrıçası Athena'nın da çaldığı bilinmektedir; anavatanı Eski Yunan ve bazı Asya ülkeleri olarak bilinir. Bunlar arasında Latin Amerika ülkelerine de rastlamak mümkündür. Ancak flütün ortaya çıkışının "anonim" olduğu söylenebilir. 1700'lü yıllara kadar ilk yapıldığı haliyle kullanılan flüt, daha sonra geliştirilerek günümüze kadar gelmiştir. Ünlü alman flütçü **Theobald Boehm**, **Pentenrieder** ve **Greve** gibi flütistler ilkel kullanımın yetersiz kalışıyla flütü bugünkü haline getiren bir takım tasarımlara geliştirmişlerdir.

B. Pentenrieder (Munich, c.1840), basit sistem (7-delik)

Boehm and Greve (Munich, c.1829), basit sistem (9-delik)

1832 yılında Boehm'in geliştirdiği ve günümüzdeki flüte en yakın tasarımı

Senfoni orkestrası içinde ise, "tahta üflemeliler" grubunda Obue ve Fagot ailesi ile birlikte yer alan Flüt ailesi şu enstrümanlardan oluşur:

- Piccolo flüt
- Sol flüt (alto)
- Do flüt

Piccolo Flüt: İng.: Piccolo, Alm.:Kleine Flöte, It.: Flauto Piccolo (ottavino: bir oktav üstten). Orkestrada bir tane bulunur. Piccolo flütlerde kuyruk kısmı yoktur ve 30 cm uzunluğundadır Piccolo partisi genellikle flüt grubunun üst registerini genişletmek için kullanılır. Orkestra içinde "tutti"lerde bile sivrilebilir; orkestra tınısına parlaklık getirir. Çoğu zaman (sololar hariç) flütlerde birlikte kullanılır. Orkestrada daimi bir enstrümandır.

Piccolo flüt, büyük flütün hemen hemen yarısı kadar uzunluktadır. Büyük flütteki

kuyruk bölümü piccolo flütte yoktur. Bu nedenle de büyük flütün en kalın sesleri olan Do ve Do diyez sesleri küçük flütte bulunmaz. Bunun dışında ses genişliği, mekanizması ve çalınış yöntemi büyük flütle aynıdır. Tek farkı yazılan notaları bir oktav inceden duyurulur. En ince sesleri çok parlak ve rahatsız edicidir. Bu sesler orkestranın bütün olarak çaldığı gür kısımlarda kullanılır. En kalın seslerinin tınısı ise soluk ve zayıf olduğundan, ancak özel bir tını istenildiği takdirde kullanılır ve orkestrasyon buna göre sağlanır.

Flütün çalabileceği her türlü pasajı rahatlıkla çalar. Orkestrada ayrı bir piccolo flüt çalıcısı bulunmaz, çalınış tekniği aynı olduğu için ikinci ya da üçüncü flüt partisini çalan kişi piccolo partisini de gerekli yerlerde çalabilir. Avrupa ülkelerinde ayrıca "piccolo flüt"çü kadrosu ayrılır.Orkestrada genellikle orta ses bölgesinden yararlanılır. Çoğunlukla da normal flütün en ince oktavındaki sesleri unison olarak katlar. (Büyük flüt ve piccolo flütün unison çalabilmesi için, pikolo flütün partisi bir oktav aşağıdan yazılır.) Zaman zaman, tahta nefesli çalgılardan herhangi birinde (Flüt, Obua, Kor angle, Klarinet, Fagot) bulunan bir ezgiyi, oktav veya bazen iki oktav inceden çalarak kendine özgü parlak sesleri ile orkestra tınısını zenginleştirir. Tutti içinde ise, en üstte duyulan yırtıcı sesleri ile orkestranın doruk noktasını oluşturur, bu durumlarda genellikle birinci kemanlarla unison olarak ya da onları bir oktav inceden katlayarak çalar.

Sol Flüt (Alto):İng.: Alto flute, Fr.: Flute Alto, Alm.: Alto flöte, İt.:Alto flüte

Alto flüt, boyu normal flütten biraz daha uzun, borusu biraz daha geniş olan çalgı aletidir. Ses genişliği, mekanizması ve çalınışı normal flüt ile aynıdır. Tek farkı aktarımlı bir çalgı olması, yani yazıldığı sesler çalındığında farklı seslerin duyulmasıdır. Yazılan ses tam dörtlü aralık kalından duyulur: örneğin Do notası çalındığında, dört aralık kalınındaki Sol sesi çıkar. 3. Flüt yerine 'alto flüt' zaman zaman kullanılır. Orkestra partilerinde sık kullanılmaz. Genellikle özel bir renk yakalamak için veya Do flütün alt registerini genişletmek için kullanılır. (orta do'dan aşağıdaki sol'e kadar)

Ses rengi normal flüte göre daha ılık, koyu, olgun ve yuvaraktır. Orkestrada sürekli kullanılmaz, hatta bazı orkestralarda bulunmaz. Alto flüt, Maurice Ravel, İgor Stravinski ve daha modern besteciler tarafından çok ender kullanılmıştır. Sol anahtarı kullanılarak yazılır.

(Alto Flütlerde, boyutunun büyük olması sebebiyle çalım kolaylığı sağlanması için geliştirilmiş olan kıvrımlı ağızlık sıkça kullanılır).

Flüt:İng.: Flute, İt.: Flaut grande, Alm.: Flöte-Grosse Flöte, Fr.: Flute- Grande Flute

Flüt, Pirinçten yapılır, “Yan flüt” olarak da bilinir. 19 mm çapında ve 67 cm uzunluğunda bir boru üzerindeki 14 ya da daha çok ses deliklerinden oluşur. Ağızlığının yanındaki delikten üflenen hava keskin bir kenara çarparak kırılır ve ses titreşimlerini oluşturur. Delikler önceleri parmakla kapanıyordu, sonraları kaldıraçlı bir düzeneğe bağlı kapaklarla çalgı bugünkü biçimini aldı. Ses delikleri, titreşen hava sütununun genişliğini ve bununla birlikte sesin yüksekliğini belirler. Havanın üfleme biçimi ve hızıyla deliklerin açılıp kapanması, ses perdelerindeki değişimleri oluşturur. Rönesansa kadar hiçbir değişiklik yapılmadan ilk biçimiyle çalınan flüte 1720’ den sonra anahtarlar eklendi. 19. yüzyıldaki buluşlarla günümüzdeki biçimini aldı. Bugün çoğunlukla maden (Alman gümüşü), pleksiglas ya da tahtadan yapılan flütün çok uzun geçmişi olasılıkla bambu kamışıyla başlar. Sonraları kemik, porselen, fildişi, abanoz, şimşir ağacı gibi malzemeler kullanıldı.

Flütün alt sınır ve üst sınır çok tercih edilmez (genellikle orta register). Orkestra içerisinde teknik yelpazesi çok geniş olan bir enstrümandır. Çok ağır olan sololardan, son derece hızlı atlamalı, teknik sınırları zorlayan pasajlara kadar gitmektedir. Flüt, orkestra içerisinde (senfoni) hem de solo olarak yer alır. Bando, caz orkestraları, küçük gruplar ve çeşitli ensemble’larda yer alır.

Do flüt, piccolo flütle birlikte senfonilerde kullanılır. Bu kullanımlar genellikle “oktav dublaj” (katlama) şeklindedir. Bu renk böylelikle orkestraya bir parlaklık verir.

Flüt genellikle orkestralarda 2 ya da 3 tane kullanılır. Parti içerisinde eğer flüt partileri (1-2 flüt) tek dizek üzerine yazılmış ise ve her iki flütün de aynı partiyi çalması gerekirse 1. ya da 2. yazılır. Her flüt için dizeler ayrı ise bunlara gerek yoktur.

Flütte Flajole’ler: Çok nadir kullanılır; daha çok efekt yaratır. Bu tür yaklaşımlar solo partilerde görülür ve pianissimo olan kısımlarda kullanılır (ısıklık gibi). Ayrıca bunların yanında “gilissando”, “kurbağalama” gibi efektler de vardır.

(Fl. Gr. - Flute Grande, Do flüt notasyon örneği)

Fl. gr. Largo. (♩ = 56)
pp³ ppp
C. B. pizz. pp
Più mosso. Poco più mosso.
Viol. I. cresc. 3
poco rall. dim. 4
riten. al tempo I. p < sf > p < sf > p < sf > p dim.
Tempo I. p dolce sf
p

Bas Flüt:

Flüt ailesinin bir üyesi olan bass flütte sol anahtarına sahiptir. Normal flütün bir oktav altındadır. Boyunun uzun olmasından dolayı (yaklaşık 146 cm) kullanıcının üfleme deliğine ulaşabilmesi için J şeklinde ağızlığa sahiptir. Klarinet gibi enstrümanlar tarafından sesi kolayca bastırılabilmesi için genellikle sadece flüt korolarında kullanılır.

Blok Flüt:

Blok flüt özellikle eğitim amaçlı olarak yaygın şekilde kullanılan ağaç üflemleri bir çalgı. Yan flütten ayırt etmek için düz flüt de denir.

Blok flüt genellikle plastik veya ağaçtan, bazen de fildişinden yapılır. Yedisini üstte, biri altta olmak üzere sekiz deliği vardır. Ses alanı yaklaşık iki oktavdır, ancak usta bir çalgıcı kromatik olarak iki oktav ve bir beşliye çıkabilir. Başlıca çeşitleri, sopranino, soprano, alto, tenor ve bas blokflütüdür. Bunlardan soprano Do blokflüt okullarda müzik eğitiminde kullanılmaktadır.

Orta Çağ'ın başlarından beri Avrupa'da sevilen bir çalgı olan blok flütün günümüze dekilere benzeyen örnekleri 15. yüzyılın başlarında ortaya çıktı. 16. ve 17. yüzyıllarda iyice yaygınlık kazanan çalgının ses genişliği üzerinde yapılan değişikliklerle iki oktava ulaştı ve iki yüzyıl boyunca Rönesans ve Barok müziğinde önemli yer tuttu. Bach, Vivaldi, Händel, Corelli, Monteverdi, Sammartini, Gluck gibi besteciler blok flüt için eserler yazdılar. 1750'lerden sonra blok flüt eski önemini yitirerek yerini Klasik ve Romantik dönemlerin ihtiyaçlarına cevap verebilen, ifade gücü daha yüksek ve kapsamlı bir çalgı olan yan flüte bıraktı.

20. yüzyıl başlarında blok flüt yapımcısı ve virtüözü bir İngiliz olan Arnold Dolmetsch enstrümanı yeniden canlandırdı. Günümüzde, öğrenmesinin kolay olması, küçük çocukların da çalabilmesi, pahalı olmaması, kolayca taşınabilmesi, özellikle plastik blokflütlerin fazla bakım gerektirmemesi, solo ve topluluk müzikleri için uygun olması, geniş bir repertuarının olması gibi nedenlerle okullarda eğitim amaçlı olarak kullanılmaktadır. Ayrıca herkesin zevkle çalabileceği bir enstrümandır.

OBUA AİLESİ

Obua

Korangle

Üflemeli tahta müzik aletleri ailesindedir. Alt kısmı geniş, üst tarafa doğru daralan ağaçtan gövde olup, üç kısımda incelenir;

Birinci kısma huni adı verilir. Bu bölüm Obuanın en geniş kısmıdır. Orta kısma girebilecek bir şekilde son bulur. Böylece ikinci ve üçüncü kısımlar birbirine eklenmiş olur. Obuanın en pes (kalın) sesleri bu bölümde bulunurlar.

İkinci kısım obuanın en hassas olan kısmıdır. Mekanizmanın en ayrıntılı aksamı bu bölümde yer almıştır. Ajiliteye (sürate) en uygun olan ve zorluk göstermeyen, en entonasyon hatası bakımından en güvenilir olan kısmıdır. Aynı zamanda Obuanın en tatlı seslerini içerir. Kulak üzerindeki unutulmayan etkisini yumuşak bu orta kısımda buluruz. Doğal seslerin ağırlık merkezi bu bölümdür.

Üçüncü kısım ise obuanın en dar yeridir. İkinci kısımla birleştikten sonra çalgı tamamlanmış olur. Bu kısım, sesleri oktavlamaya yarar. Tiz (ince) sesler, dudak ve parmak ayarlamaları ile elde edilen ilave sesler (gün geçtikçe bu ilave sesler tiz ses olarak tabiileşmektedir) bu kısımda yer alır; incecik bir sese bu bölümde rastlarız. Bu son parçanın diğer bir karakteristik bir vasfı da, Obuada ses sağlayan kamışın aynı

kısımda yer almış olmasıdır. Son parça sayılan kamışla Obua en dar ve uç noktasına kavuşmuş olur. Kamış çift taraflı olup madenden yapılmış yuvarlak bir tüple, ince ve mumlanmış bir iple bağlanır. Tüp üstüvani bir mantara yerleştirilmiştir.

İncelmiş olan uç tarafın büyük bir dikkatle korunması lazımdır. Herhangi sert bir cisme dokundurulduğu veya sürtüldüğü takdirde hemen kırılır veya bozulur. Böyle bir duruma düşmüş olan kamıştan hiçbir zaman istenilen kalitede ses çıkarılamaz. Obuaya giden nefes (hava dalgacıkları) parmaklar vasıtası ile yönetilen mekanizmadan dışarı çıkarken, istenilen ses de elde edilmiş olur ve bu parmak hareketlerinin sonucunda Obuanın icrası meydana gelir.

Mekanizma altısı yandan olmak üzere on perdeden oluşur. Her perdenin bir veya iki, alttan ve üstten itici yayı vardır. Perdeler birbirine miller vasıtasıyla bağlanmıştır. Yaylar çelikten miller madenden yapılmıştır. Yaylar levha ve yuvarlak olmak üzere iki şekilde tespit edilmiştir. Mekanizmanın diğer kısımları ise gümüş veya nikeldir. Ağaç kısmı ise şimşirden, fil dışından fazla olarak da abanoz veya sedirden imal edilir. Obuanın teorik uzunluğu 696 cm'dir. (la) diyapozonuna göre do olarak imal olunur ve partisi transpoze edilmeksizin okunur. Notası ikinci çizgi sol anahtarı ile yazılır ve olduğu gibi okunur.

İki oktav ile bir dörtlüden oluşan tam bir kromatik diziyi oluşturan ses genişliği, portenin altında birinci ilave çizgisindeki si bemolden, portenin ikinci aralığındaki o diyeze kadar tabii sesler ondan sonrakilerde oktavlama suretiyle elde edilen sekizlilerdir.

Obua'nın çeşitleri

Aynı aileden **Korangle'nin**, alto Obuanın bilinen obuadan farkı yoktur denilebilir. Teknik yapılış aynıdır. Sadece boyu daha uzun, ses genişliği Obuanın bir beşli pesinden olmak üzere, gene iki oktav ve bir dörtlüden oluşur. Sesinin rengi obuaya göre daha kapalı tok ve içlidir. Obuadan ayrılan tek özelliği kamışın doğrudan doğruya üçüncü kısma yerleştirilmeyip es denilen deveboynu şeklindeki bir maden boruya takılmasıdır.

Korangle partisini notaya alış biçimi ise zaman zaman değişmiştir. 19. Yüzyılın ortasına kadar Fransa'da gerçek sesler halinde ve ikinci çizgi do anahtarı ile yazılıyordu; aynı devirde İtalyada'ki hakiki tonla yazılmış, fakat alt oktav göz önünde bulunmuştur. Zamanımızda ise ikinci çizgi sol anahtarında yazılıyor; bu da partisyonun okunuşunda zihnen bir beşli aşağıdan transpozisyonla okumayı gerektirmektedir.

Gene bu aileden **Obua d'Amour** (Aşk Obua'sı) ile Obua Da Caccia (Av veya orman Obuası) denilen bir başka Obua, Bach zamanında kullanılmış olan Obualardır. Obua d'Amour, Bach kantatlarının bazılarında yer almıştır. Bilinen Obuanın bir küçük üçlü alt tarafından çalınıyordu ve Obua ile korangle arasında ortada bir yer tutuyordu. Bunun bazı örnekleri son zamanlarda yapılarak Bach'ın eserlerini çalmakta kullanılmıştır.

Kompozisyon alanında Obua bu güne kadar ailenin hemen hemen en ileri gelen aletlerinden olmuştur. En büyüğünden en küçüğüne kadar bütün kompozitörler, Obua'nın zarif ve hafif ses renginden mümkün olduğu kadar yararlanmışlardır. Obua'nın en beğenilen tarafı Staccato'ları yani dilleridir. Bu çalışma ancak teknik pasajlar içindir. Zıt pozisyonlar kullanmamak şartıyla bütün rejister boyunca bu imkan mevcuttur. Dil ve bağ ortak kullanıldığı zaman renk ve ifade olanca kuvvetiyle belirir. Ritimde sürat bakımından flüt ve klârinet'ten sağlanan yarar, Obua'da imkansızdır. Bunun için ritim hususunda mümkün olduğu kadar dikkatli olmalıdır. Sürat klârinet'in düzeyine çıkarılmamalıdır.

Obua'nın en çok kullanılan ses genişliği portenin birinci çizgisindeki mi den portenin üstündeki ikinci ek çizgisine yazılan re'ye kadardır. Kromatik olarak ve hemen hemen pozisyon durumu düşünülmezsizin bütün rejister boyunca, istenildiği gibi hareket edilmektedir.

OBUA'NIN TARİHÇESİ

Yapılışına göre eski bir geçmişi olan bir müzik aletidir. Bu tipteki aletlerin ilkel şekilleri Mısır anıtları üzerinde resmedilmiş ve bütün doğu kavimleri arasında kullanılmış olup, zamanla bu tipten muhtelif müzik aleti aileleri türemiştir.

Avrupa'da korunarak varlığından doğan iki aileyi Virdung ayırt etmiş ve Preatorius bunların tariflerini yapmıştır. Bu iki aileden bir tanesi, muhtelif boylarda iki kanatlı kamışı olan ve üstüvani borulu Cromorhe'ler ailesi, öteli de (tiz) şalmey, (alto) pommer ve fagotun ataları olan üç büyük Pommer çeşitidir. XVI Ve XVII Yüzyıllarda tiz şalmey ailesinden olup Duçen veya Diskant nevinden olanı, bugün kullanılan soprano Obua halini almıştır. Halk dansına eşlik etmekte kullanılıyordu. Thoinot Arbeau bu aletle trompet arasında bir dereceye kadar yakınlık bularak birbirleriyle oktav aralıkta çalan büyük ve küçük Obuaların birleşik olarak çalmalarını tavsiye etmiş ve büyük bir velvele çıkarmağa gayet elverişli olan bu çiftlerin, kasaba şenliklerinde ve büyük toplantılarda işe yarayacağını da söylemiştir. Mersenne Obua'nın aynı işte kullanılmaktaki yararından bahsederken, trompet hariç tutulacak olursa bütün müzik aletlerinin en kuvvetli ve en şiddetli seslisinin Obua olduğunu söylemiştir. Bu nedenlerden dolayı Obua, Louis XVI zamanında kurulan ilk askeri mızıkacı takımlarına alındı.

Bir nevi Fransız gaydası olan Müzet çalanlarla Obua çalanlar Ecurie mızıkasında karışık bir halde yer alıyorlardı; bunların çalış tarzında De Pure kusuru havayı (nefesi) sürekli vermek hususundaki güçlükten ileri gelmiş sayıyordu, yani eşit uzunlukta ses çıkarılamadığını söylemek istemişti.

Böylece Obua'nın sesi ve tınlayışı erkenden beğenilmiş olmasına rağmen, müzik aletleri takımların bir işe yaramaz sayılmıştı.

Opera, oratoryo ve kantatlarında Steffani, Keiser, Handel ve Bach, daima çokça sayıda Obua kullanarak keman partilerini duble etmişlerdir. Orijinal orkestrasyonuna nazaran Handel'in Messie'si 1910'da Paris'te Raugel tarafından idare edilirken, bu yolda fazla Obua kullanılmak suretiyle icra edilmiş ve kuvvet bakımından fevkalade sonuçlar alınmıştır. Obua çalışta büyük virtüözler tarafından sağlanan ilerlemeler sayesinde bu aleti solist olarak orkestrada kullanmak göreneği doğmuş ve XVIII Yüzyılın ikinci yarısında Besozzi kardeşlerin gösterdiği maharet bu hususta çok işe yaramıştır. O devirde Obua'nın henüz üç perdesi vardır. Bunlardan ikisini 1727'de Alman Gerhand Hoffmann katmıştır. Paris konservatuarının müzesinde Sallantin'in kullandığı dört perdeli Obua korunmaktadır. Perdelerin sayısını Delusse (1780), Buffet (1884), Brod (1846) ve Triebert (1813-1878) arttırmışlardır. Bach, eserlerinde Obua'ya büyük şair solist rolünü gördürmüştür. Bu rol sonradan dikkati çekecek kadar güzel olan sesi sayesinde korangle'ye geçmiş ve bir zamanlar soprano Obua için ün sağlamış olan bazı kompozitörlerin eserlerindeki hakiki şairane rolü kendisine emanet ettirmiştir.

Tınlayışlarının şairane karakteri nüanslı tesirler yaratmaktaki meziyetleri, seslerin cazibesi sayesinde Modern kompozitörler elinde her iki alet birinci planda yer almışlardır.

Oda müziği alanında Obua oldukça önemli rol oynamıştır. Schumann'dan modernlere gelinceye kadar kompozitörler Obua üstün seviyesiyle kullanmışlardır. Berlioz Obuayı överken der ki: geçmişe ait duyguları uyandırmak suretiyle bu alet, bütün aletlere üstün gelir.

XX. yüzyıla malolabilmiş ve bu arada Leon Goussens gibi şöhret yapmış Obua sanatçıları yetişmiştir. Bu virtüözlerin sayesinde Obua'nın edebiyatı her gün zenginleşmektedir.

KLARNET AİLESİ

Klarnet, tahta nefesli çalgılar ailesinin bir üyesidir. Latince parlak, duru, aydınlık anlamına gelen "clarus" kelimesinden adını almıştır. İlk olarak Almanya'nın Nürnberg kentinde, 1701 yılında Leipzig'li çalgı yapımcısı Johann Christoph Denner (1665-1707) oluşturmuştur. Bu çalgının gelişme evrelerin de 18. yüzyıla kadar, ondan çok çeşidi yapılmış ve değişik isimler verilmiştir. Fransızlar adına **Chalumeau** (**Şalümo**) dedikleri, bir sekizli ses genişliği olan bir çalgı yapmışlardır. Günümüzde kullanılan soprano, alto ve bas klarnetler bu çalgıdan esinlenerek yapılmışlardır. 1770 'li yıllarda İngiltere'de beş perdeli klarnetler yapılmaya başlanmıştır.

Klarnet çeşitleri ve özellikleri:

La bemol küçük klarnet (Yazılan notanın küçük altılı ince sesini duyurur)

Mi bemol küçük klarnet (Yazılan notanın küçük üçlü ince sesini duyurur)

Re küçük klarnet (Yazılan notanın büyük ikili ince sesi duyurur)

Do klarnet (Yazılan notanın aynısını duyurur)

Si bemol klarnet (Yazılan notanın büyük ikili kalın sesini duyurur)

La klarnet (Yazılan notanın küçük üçlü kalın sesini duyurur)

Sol Klarnet (Yazılan notanın tam dörtlü kalın sesini duyurur)

Basset horn (Fa) Klarnet (Yazılan notanın tam beşli kalın sesini duyurur)

Mi bemol alto klarnet (Yazılan notanın büyük altılı kalın sesini duyurur)

Si bemol bas klarnet (Yazılan notanın büyük dokuzlu kalın sesini duyurur)

La bas klarnet (Yazılan notanın 1 oktav ve küçük üçlü kalın sesini duyurur)

Si bemol kontrabas klarnet (Yazılan notanın 2 oktav ve büyük ikili kalın sesini duyurur)

(Bu çalgıların tümünün çalınışı aynıdır. Bir tanesini iyi çalmayı öğrenen, çok kısa bir alışma devresinden sonra, diğer bir klarneti çalmaya başlayabilir).

Geçmişten Günümüze Klarnet:

Avrupa'da yaygınlık kazanmış bazı çalgılar, kısa zamanda Osmanlı'da da tanınmış ve kullanılmıştır. Klarnet de bu çalgılardan biridir. J.C. Denner'ın Chalemau isimli aleti icat etmesi ile başlayan ve 1700'lü yıllarda gelişimini tamamlayan klarnet, orkestralardaki yerini almıştır. Ülkemizde klarnetin ilk kez 1820'li yıllarda kullanıldığı bilinmektedir. Günümüzde de yaygın kullanımı olan "Boehm" (Fransız) Perde Sistemli klarnet, Korfo'lu Hyacinthe Eleonore Klose ve L.A. Buffet tarafından oluşturulmuş olup, Klose ilk öğrencilerini Paris'te bu sisteme göre yetiştirmiştir. "Boehm Sistemi" klarnet, 1854 yılında İstanbul'a getirilmiş ve Mızıka-i Hümayun'da kullanılmıştır. Mızıka-i Hümayun'da öğretmenlik yapan Guiseppe Donizetti, Avrupa'da kullanılan bazı çalgıların öğrenilmesi için, yabancı eğitimciler de getirtmişti. Bu eğitimciler arasında "Glarnet" üstadı Francesco'da vardı.

Klarnet ismi, eski halk söylemi ile “*Glarnet*” ya da “*Gırnata*” olarak bilinmektedir. Klarnetin ülkemizde 1820 yıllarında kullanımı gerçekleşmesine rağmen, ismi daha önceleri duyulmuştur ki Suriye’de bütün nefesli sazlara “Kurnayta” denilmektedir.

Evliya Çelebi ise kendi zamanında ki İngiliz icadı bir “kurnata” borusundan bahseder. İlk harften sonra “Vav” harfi koymadığı için, kelime esre ile Kırnata (veya gırnata) da okunabiliyor. Bu bilgi, J.C. Denner’ın klarneti icadından en az yarım asır öncelere aittir. Yani “Gırnata” ismi, klarnetin ülkemize girişinden önce duyulmuş ve halkımızca kullanılmıştır (Anadolu da hala “Gırnata” olarak söylenmektedir).

GIRNATA (Klarnet):

Klarnet (Klarinet) ilk olarak Batı Avrupa’da ortaya çıkmıştır. Yaklaşık olarak 17.yüzyıllara denk gelen bir geçmişi mevcuttur. Klarnet ilk olarak Chalumeau ismiyle anılan gelişmemiş bir yapıdaydı. Chalumeau kelimesi genellikle Tek kamışlı nefesli çalgı anlamını taşıyan Fransızca kökenli bir kelimedir. Alman çalgı yapımcısı J.C.Denner, Chalumeau’yu geliştirerek klarnetin ilk şeklini vermiştir. Klarnet Chalimeau’num geliştirilmesiyle oluşturulan bir enstrümandır.

Klarnet olarak anılan nefesli çalgı aletidir. Türkiye’de GIRNATA ismiyle de anılmaktadır. En çok Elazığ, Edirne ve Çanakkale illerinde yaygın olarak

kullanılmaktadır. Klarnet Türk Enstrümanı olarak bilinmekte oysa bu yanlıştır. Klarnet Batı enstrümanıdır. Ancak Bizim geleneklerimiz ile müzik tarzımızla o kadar uyumlu sağlamıştır ki ismini bile *GIRNATA* koymuşuzdur.

1840 yıllarında Paris konservatuvar öğretim görevlisi aynı Zaman'da klarnet sanatçısı olan Klose ilk olarak Boehm sitemini klarnet üzerinde Klarnet'e göre tasarlayıp Klarnet'e eklemiştir. Daha sonra eklenen bu sistem başka sanatçılar tarafından eksikleri değiştirilerek yeni perdeler eklenerek değiştirilmiştir. Klarnet enstrümanının yaygınlaşmasında ve orkestrada kendisine yer bulmasında Mozart'ın oldukça büyük rolü olmuştur. Tarihsel serüveni klarnetin yaklaşık olarak 1860'lara kadar devam etmiş ve son şeklini almıştır.

Bas Klarnet:

Fransızca: Clarinette basse, İtalyanca: Clarinetto basso ya da clarone,
Almanca: Bas Klarinette, İngilizce: Bass clarinet

Normal klarnetin bir oktav kalından çalan çeşididir. Günümüzde Bas klarnet deyince akla si bemol bas klarinet gelmektedir. Bir de La bas klarnet vardır ve La klarnetin bir oktav kalından çalan çeşididir. Bazı besteciler eserlerinde gerek gördükleri için kullanmakla birlikte genelde partiyonlarda bu enstrümana pek sık rastlanmamaktadır. Çalıcı La bas klarinet partisini aktararak Si bemol bas klarinet ile çalabilir.

Bas klarinetin mekanizması ve çalış tekniği, normal Si bemol klarnet ile aynıdır. Yalnız çeviklik bakımından daha sınırlıdır. Çalgı düz olarak çok uzun olacağı için kalak bölümü yukarı doğru ve ağızlık bölümü 'S' şeklinde yapılır. Kıvrılan bölümleri ise metal alaşımdan yapılır. Bas klarnet de Korangle gibi ağır bir enstrüman olduğundan dolayı çalıcının boynuna asılan bir askı ile desteklenir.

Bas klarnetin notaları iki şekilde yazılır:

a) Fransız yazısı: Sol anahtarı ile yazılır. Duyulan sesler, yazılı olanın büyük dokuzlu kalınıdır.

b) Alman yazısı : Fa anahtarı ile yazılır. Duyulan sesler, yazılanın büyük ikili kalınıdır. Bu yazıda ince sesleri çalmak ya da okuma için sol anahtarı da kullanılır.

Klarnetin Yapım malzemeleri genel olarak dayanıklı sesi içinde hapsetmeyen sert ağaçlardan yapılmaktadır.

- Ağızlık (Bek)
- Fıçı (Baril)
- Üst gövde

- Alt gövde
- Kalak (Pavillon da denir)

Bu parçalar çıkarılıp takılabilen parçalardır. Sonradan değiştirmek de mümkündür. Sol Klarnet (G Klarnet) Batı menşeyi olmasına rağmen Avrupa'da fazla rağbet görmemektedir. Balkan Ülkeleri ve Asya Ülkeleri ve Türkiye'nin Vazgeçilmez Enstrümanı niteliği taşımaktadır. Bütün delikleri açık üflendiğinde sol sesini vermektedir.

Sık Kullanılan Klarnetler:

Mi bemol küçük klarnet

Si bemol klarnet

La klarnet

Si bemol bas klarnet

Bu dört çalgının da dördü birden her yapıtta kullanılmaz. Genellikle besteciler iki Si bemol klarnet kullanırlar. Üçlü orkestra kuruluşu ise, bunlara bir de basklarnet eklenir. Daha büyük orkestralarda Mi bemol klarnet ve bir Si bemol klarnet daha eklenebilir. La klarnet Si bemol klarnete çok yakın bir çalgıdır. La klarnetin boyu Si bemol Klarnet'e göre biraz daha uzun, ses rengi biraz daha koyudur. Çalınışı ve ses genişliği aynıdır. Fakat, Si bemol klarnet yazılı olan notanın büyük ikili kalını, La klarnet ise küçük üçlü kalını seslendirir.

Besteciler bu iki klarnet türünden birini kullanırlar. Bunun en önemli nedenleri şunlardır:

a) Daha koyu bir ses rengi istenmektedir

b) Klarnet partisinin en kalınından do diyaz sesinin kullanılması gerekiyordu

FAGOT

Fagot, İngiltere’de curtal, Almanya’da dulzian olarak adlandırılan enstrümandan 16.yüzyılda Avrupa’da türemiş ve 17.yüzyıl da ise bugünkü biçimine oldukça yaklaşmıştır. Genellikle akçaağaçtan yapılır. Duyuluşu diyapazona göre aynı olan fagotun notaları,kalın seslerde dördüncü çizgi fa anahtarıyla, ince seslerde ise dördüncü çizgi do anahtarıyla yazılır. Fagot birbirine eklenen dört parçadan oluşur ve uzunluğu 133 cm.dir. Parçalar ‘Çizme’ , ‘Kanat’ , ‘Bas’ ve ‘Kalak’ olarak adlandırılır.

Kanat ve Bas bölümünün en üstüne takılan “S” biçiminde,madeni ve ince bir boru ve buna da takılan çift kamışlı ağızlıkla çalınır. Daha çok Akdeniz ikliminde yetişen,bizlerinde bildiği ‘ kargı ‘ ile fagot kamışı yapılır. Fagot sol el üstte,sağ el altta olmak üzere,yere doğru fakat biraz sağa eğilimli olarak tutulur ve çalıcının boynuna ya da sırtına geçirdiği bir askı ile desteklenir. Fagotun ses genişliği üç sekizliden biraz fazladır. Fakat son üç ince ses solo ve orkestra da pek fazla kullanılmaz. Fagot orkestra da tek başına ya da Bas Klarinet ile birlikte, tahta üflemeli çalgıların kalın seslerini sağlar.

Bunun dışında sık sık viyolonseller ile aynı partiyi çalarak yaylıların kalın seslerini güçlendirir. Orta sesleri ile,birlikte tınlatılan ses kümelerinin orta partilerini de doldurur. Solo çaldığı zaman oldukça duygulu ve etkilidir. Bu durum özellikle çalgının orta ve tiz sesleri için söz konusudur. Öte yandan kısa çalınan tüm seslerde güldürücü,

komik ve şakacı bir havayı çok rahatlıkla ifade edebilir.

Fagotun ses alanı içerisinde sergilediği bölgeleri şöyle ayırabiliriz: Kalın bölge, dolgun, ciddi, koyu bir ses rengine sahiptir. Orta bölgenin ağırbaşlı ve yumuşak insan sesindeki bariton sesini andıran bir rengi vardır. İnce bölge duyarlı hüzünlü tınılarla etkileyici özelliktedir. En sondan bulunan ve 3 sestem oluşan bölgeye ise, "kullanılmayan bölge" denir. Çünkü buradaki Sesler oldukça zayıftır ve elde edilmesi zordur. Her hızdaki kromatik, diyatonik dizileri bağlı, kesik, atlamalı pasajları rahatça seslendiren fagotun trill ve trende gibi süslemeleri orkestralardaki viyolonselini yerini tutar. Orkestra ve oda müziğinde solo ya da eşlik görevlerini üstlenir. Duyuluşu diyapozona göre aynı olan fagotun notaları, kalın seslerde fa anahtarıyla, ince seslerde 4. çizgi do anahtarıyla yazılır.

Çağdaş orkestra da fagotun daha büyüğü ve bir sekizli kalını olan Kontrfagot vardır. Etkili kalın sesleri bas partisini desteklediği gibi bazı besteciler orkestra da kontrfagota solo da yazmışlardır. İngiliz şair Sacheverell Sitwell fagotun karanlık, derin ve koyu tonunu "konuşan bir deniz tanrısının sesi"ne benzetmiştir.

- Renk enstrümandır.
- Orkestra partilerinde nadir rastlanır.
- Çift kamışlıdır. Kalağı aşağı ve yukarı bakanları da vardır.
- Çok dramatik renkleri oluşturmak için kullanılır.
- Hareketli bir enstrüman değildir.
- Surdinli olarak da kullanılabilir.
- Kontrfagot türü alt registerini genişletmek için kullanılır.
- İt.: Contrafagoto, Fri: contrefagot, Alm: Kontrafagott, İng: Contrabassoon

BAKIR ÜFLEMELİ ÇALGILAR

KORNO

Korno diğer bakır sazlar gibi metal bir borudan ibarettir. Huni şeklinde bir ağızlığı ve fazla derin olmayan bir kalağı vardır. Korno iki türdür, doğal korno ve modern valfli korno (valfli kornonun da ayrıca ikili, üçlü tipleri vardır.)

Modern (valfli) Korno

Modern korno fa tonunda ve üç döner valfidir. Bu kornoda zamanla önemli bir yapısal değişiklik yapılmış ve dördüncü bir valf aracılığıyla kornonun yaklaşık 3,6 metre olan boyunun gereğinde 2,7 metreye indirilebilme olanağı sağlanmıştır.

Bu şekilde fa korno = sibemol korno şekline dönüşmüştür. Bu 4 valfli tipe 2'li korno denir ve günümüzün pek çok orkestralarda standart çalgı olarak kullanılır.

Doğal Korno Modern kornonun aksine ilkel biçimde olan ve pistonlu olmayan enstrüman

F - HORN (FA KORNO) Fr.Corno, Alm.Horn, İtl.Corno,İng. French Horn)

Her ne kadar kornolar ana sesleri çalamayan ve bu nedenle yarım-boru aletleri olarak kabul edilseler de fa kornosunun sadece si bemol bölümü kullanıldığı zaman ilk 4 pedal sesi çalmak mümkündür. Bunun nedenleri , valf aracılığıyla si bemol kornoya dönüşen fa kornonun boyunun kısılmasına karşın boru kısalığının aynı kalması, bu şekilde menzürasyonunun artması ve bunun sonucunda pedal seslerinin daha kolay

çıkmasıdır. Öncede belirtildiği gibi tek sayılı kornolar genelde tiz bölgelerde, çift sayılı kornolar ise pes bölgelerde daha rahat çalarlar. Ancak notasyonda görülen tek çizgili oktav bütün kornocuların rahatlıkla çalabileceği bir ses bölgesidir.

Besteci ya da aranjör yazdığı partilerde kornonun hangi bölümünün kullanıldığını dikkate almaz, bu kornocuyu ilgilendirir ve kornocu istediği bölümü kullanabilir. Bu nedenle korno partileri daima normal fa korno için yazılmalıdır.

Korno hem staccato hem legato çalabilen oldukça aktif bir çalgıdır. Ancak muhtemelen çalgının akustik özelliklerine ve romantik dönem müziğinde oynadığı bütünleştirici ve taşıyıcı rollere bağlı olarak bu çalgının partilerinde legato çizgileri, tutulan ve uzatılan seslere daha sık rastlanılmaktadır.

Kornoda tüm artikülasyonlar mümkündür. Triller ve valf ya da dudak yordamıyla yapılır. Birden fazla valf kullanılması gereken triller daha zordur. 3'lüden büyük tremololar gittikçe zorlaşır.

Kapalı sesler / notalar

Sağ el, parmak uçları bir araya toplanmış olarak borunun kalağa açılan ucundan mümkün olabildiğince içeriye sokulur. Elde edilecek rengin 'ısıricı' özelliğini bulunmaktadır. Kapalı sesler bu notaların yukarisına yazılan '+' işaretiyle anlatılır. Her kapalı sese bu işaret yazılmalıdır. Normal, yani açık sesler için ise notaların yukarisına 'o' işareti konulur. Veya işaret yerine bu direktifler yazılı olarak verilir. Kapalı sesler el borusunun içine girip boru boyunu kısalttığı için tizleşir. Bu nedenle kornocu bu notaları yarım ses aşağıdan çalar. Bu teknik doğal kornolarda görülen kapatma tekniğinden çok farklıdır. Orada elin kalağın içine, borunun bitim noktasına yerleştirip boru boyunun uzatılması ve bu nedenle sesin pesleşmesi söz konusudur. Bütün bunların dışında kornonun kalağına yerleştirilen bir sürdinle bu aleti sürdinlemek mümkündür.

Eko sesleri

Bunlar çok sessiz, sakın sesler olup adeta 'uzakta çalınıyormuş' izlenimi verirler, eko tonları genelde pestir ancak kornocu bunları çalarken düzeltir.

Metalik sesler (İt.suonoli metallico/İng brassy /Alm schmetternd Fr:cuiivre

Dudak gerilimini arttırarak ve abartılı üfleyerek kornocu aletinin metal gövdesini titreşime geçirir. Notasyonda bu efekt yukarıdaki kelimelerden biriyle ifade edilir.

Kornolar hem tahta hem bakır üflemeli çok başarılı bir şekilde birleştirilebilir. Ayrıca korno tek başına mükemmel bir solo çalgısı olarak kullanılabilceği gibi grup halindeki kornolarda sıklıkla koral cümleler yer alır. Kornoların klasik dönemdeki kullanımı genelde ritimli veya ritimsiz armoni cümlelerinden ibaretti. Bununla beraber, bir kornonun nadiren de olsa tek başına ya da diğer aletlerle beraber melodi çaldığı örneklerde vardır.

Transpozeli bir enstrüman olup, yazılan sesin tam 5'li alttan duyulur. Hem sol anahtarında hem fa anahtarında çalabilir. Orkestralarda 2 tane (2'li orkestralarda) 3 tane (3'lü orkestralarda) ve 4 tane olarak da kullanılır; daha çok kornonun kullanıldığı eserler de bulunmaktadır. 2 den fazla enstrüman olduğunda 2 dizek kullanılır. Kornonun en yumuşak registerleri titreşimden dolayı çok yumuşak çıkmaz. Tiz registerlerde özellikle uzun seslerde zor çıkar. Dolayısıyla tizlerde uzun sesler tutmak çok tercih edilmez. Korno orkestralarda daha çok bir orkestral enstrüman olarak kullanılıyor. Çok uzun olmayan soloları bulunmakta. Orkestra içinde ezgileri çok hareketli değildir.

TROMPET

Trompetin tarihçesi aslında oldukça eskiye, MÖ. 2000'lere dayanmaktadır. İlk metal trompet M.Ö. 2. bin yılda Mısır'da dinsel törenlerde ya da askeri amaçla kullanılan, ancak bir ya da iki nota çıkarabilen küçük bir çalgıydı. Tutankamon'un Mısır'daki mezarındaki bronz ve gümüş trompetler İskandinavya'dan bronz trompetler ve Çin'deki metal trompetler M.Ö. 1500'lere dayanır. Eski Çağlarda işaretlemlerde kullanılan bu çalgı, müzik aleti olarak orkestraya orta çağda girmiştir.

Eski medeniyetlerde de askeri alanda kullanılan trompetin ham maddesi bakırdır fakat her medeniyette farklı ham maddelerde trompet üretildiği görülmüştür. İlk trompetler, günümüzde üretilen ve gelişen trompetlere göre, daha küçük ve daha az ses aralığına sahip olarak üretilmiştir.

İki tür trompet bulunmaktadır:

- 1-Basit trompet; ilk olarak üretilen, doğal olarak en basit trompettir.
- 2-Kromatik ya da pistonlu trompet.

1600'lü yıllara gelindiğinde askeri alandan daha çok, sanatsal alanlarda kullanılmaya başlanmıştır ve özellikle barok dönemi trompet sanatçıları için altın çağı olarak nitelendirilebilir.

17.yy ise, önemli sanatçılar eserlerinde trompeti kullanmaya başlamışlardır. 1800'lü yıllarda ise sanatçılar, trompetin tonunu değiştirmek için, ilave bir boru sistemiyle, Fa'dan Si bemole kadar değişiklik yapılmış oldu. 1820'li yıllarda trompet iyice geliştirilerek orkestralara eklenmiştir.

Günümüzde ise trompetler, Si bemol olmasının yanı sıra, genel olarak ilk yapısına uygun olarak geliştirilmiştir. Tüm müzik aletlerinde olduğu gibi trompet çalmak için de bazı özelliklere sahip olmak gerekir. Bu nedenle ağız yapısı ve nefes önem kazanmaktadır. Ayrıca dudak ve diş yapısının da kusursuz olması gerekmektedir.

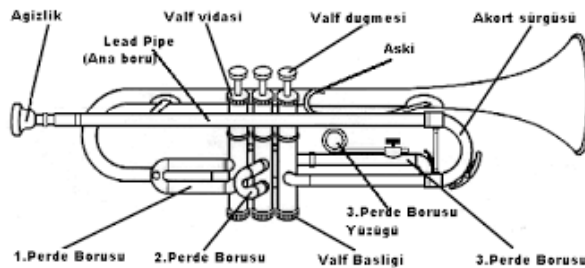
Trompet eğitimi içinse yaş olarak, 10-12 oldukça uygundur ve trompet çalma süresi de kişiye göre değişir. Sağ ve sol el parmaklarının bol bol çalıştırılması gerekir. Trompette ses çıkartırken ise, hava üflerken, dudakların gevşek ya da sıkı tutulması sesi değiştirmektedir. Dudaklar gevşek olduğunda kalın sesler elde edilir, gerginken de yüksek sesler elde edilir.

Trompetin ses şiddeti eğer fazla geliyorsa veya besteci trompetin ses rengini değiştirmek istiyorsa, kalak adı verilen kısmının içerisine surdin denilen ve sesi kısma ya da rengini değiştirmeye yarayan bir aparat yerleştirilir. Surdinin hammaddesi olarak karton, keçe, elyaf veya metaldir.

Bazı surdin örnekleri:

Trompetin yapısı

Trompet, bakırdan yapılmış üflemlî çalgıdır.

Bir ağızlık ve kendi üzerine kıvrılmış silindirik biçimindeki borudan oluşur. Ağız kısmı kâse benzeri konik biçimdedir. Ses rengi parlak ve çınlayan niteliktedir. Komo gibi trompet de çalma ilkeleri bakımından aynıdır. Trompetin öteki üflemlî

algılardan önemli bir farkı, üfleme sırasında iki ya da üç kez ses düzenlemesi yapılabilmesidir.

17. yüzyıl başında İtalya'da Montaverdi ve öteki bestecilerin yapıtlarında kullanılan trompetlerin çoğunluğu Re perdeliydi. Bu tür trompetler günümüzde kullanılmaz. Günümüz trompetleri ise genellikle Si bemol olarak üretilir ve tüm orkestralarda kullanılır. Trompet yapısından dolayı solo çalgı olarak ve oda müziğinde az kullanılmıştır. Gerorge Frideric Handel'in trompetler ve komolar için bir konçertosu, Mozart'ın bir trompet konçertosu vardır. Oda müziği yapıtlarında yer verilmesi ise 19. yüzyıl sonlarında ve 20. yüzyılda bestelenen eserlerde gerçekleşmiştir.

Trompet eşitleri:

Trompetin öteki eşitleri pes sesli Fa (Rus müziğinde kullanılan bir kontralto trompet), pes sesli Do (Wagner'in Nibelungen Halkası adlı opera dizisinde kullanılan kalın sesli bas trompet), Re (düz bir borudan oluşan ve Bach trompeti olarak da bilinen piccolo trompet), tiz sesli Fa (Bach'ın müziğinde kullanılan bir trompet) ve Stravinski, Ravel'in bazı bestelerinde kullandıkları tiz sesli Re trompettir.

1820'lerin sonlarında Paris'te geliştirilen kornetin görünüşü Si bemol trompete benzer. Trompetle aynı ses perdesine sahip olmakla birlikte ses rengi daha yumuşaktır. Fincan biçiminde bir ağızlığı vardır. Gövdesi trompetten daha kısadır ve uca doğru genişler. Kornet daha çok askeri bandolarda ve caz topluluklarında kullanılır. Sesi opera yapılarındaki soprano ve mezzosoprano sesler için çok elverişli olan bir çalgıdır.

TROMBON

İtalyanca, Fransızca, İngilizce: Trombone, Almanca: Posaune

Trompetin 15. yüzyılda geçirdiği bir değişim sonucunda Burgonya'da ortaya çıkan trombon yaklaşık 1700'e değin Eski Fransızcada "ek-it" anlamına gelen saqueboute adıyla anılmıştır.

Trombon bakır nefesli bir çalgıdır. Ağızlık, kulis ve kalak olmak üzere üç bölümden oluşur. Fincan biçimli bir ağızlığa dayanan dudakların titreşmesiyle ses çıkarır. Boru uzunluğunu değiştiren ve kulis olarak da bilinen bir sürgüsü vardır. Silindirik bir boru boşluğu vardır; bu boru uç tarafta genişleyerek bir kalak biçiminde açılır. Sürgüsü, iç içe geçmiş paralel boruların hareket ettirilmesiyle içeriye ya da dışarıya çekilir. Çekilince ses kalınlaşır, itilince ise inceleşir. Trombonun öbür yarısını oluşturan kalaklı bölüm çalgıcının omzunun üstünden geçer ve sürgünün ağırlığını dengeler. Kıvrımlı bölümünde genellikle bir akort sürgüsü bulunur. Gerekliğinde surdin kullanırlar.

Trombon Çeşitleri

Genellikler üç çeşit bilinir:

- Alto Trombon
- Tenor Trombon (sık kullanılan)
- Bas Trombon
- Kontrabas trombon

Sonradan soprano trombon icad ediliyor ancak çok nadir kullanılıyor.

Özellikleri

Bakırdan yapılır. Ağızlık ile çalınır. Enstrüman büyüdükçe ağızlık da kalınlaşır. Trombonun iki çeşidi vardır: Pistonlu (Ventilli) trombon ve Sürgülü (Kulisli) trombon. Günümüzde kullanım açısından kulisli trombon tercih edilir. Trombonun karakterini yansıtan kulisli trombondur. Pistonlu olan ise hızlı pasajlara daha yatkın olduğu için hızlı pasajlarda kullanılabilir. Trombon genellikle Fa anahtarı kullanmaktadır ancak tizlere çıktıkça dördüncü çizgi Do anahtarı da kullanılır. Bazen sol anahtarı da görülür.

Pistonlu Trombonlar

Pistonlu bas trombon, tenor olandan bir sekizli daha kalın seste duyulur. Öteki nitelikleriyle tenor trombondan farklı değildir. Yapılış yöntemi ve mekanizma bakımından trompetin aynı olan pistonlu tenor trombon, üç ses bölgesinden oluşur; kalın, orta, ince. Kalın bölgenin ses rengi karanlık ve boğuktur. Orta bölge, çalgının en parlak ve genel tınısına en uygun olan sesleri kapsar. Bu nedenle trombona özgü anlatımlar için en kullanışlı ses alanıdır. İnce ses bölgesi ise sağlam bir sanatçı tarafından kusursuz çıkarılabilir.

Sürgülü Trombonlar:

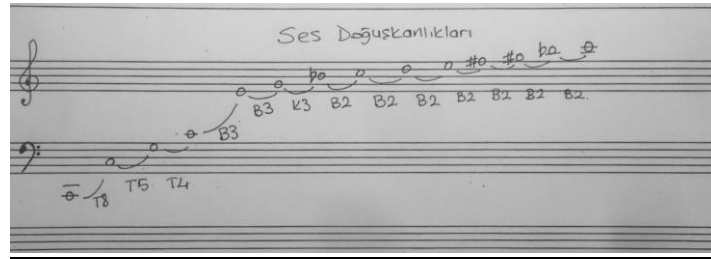
Bu çalgının nitelikleri, pistonlu olanlardan farklı değildir. Yapılışı değişik yöntemdedir. Piston yerine "kulis" denen sürgülü bölüm kullanılır. Sürgülü bas

trombonda yapı değişikliğinin yanı sıra, basıldığı zaman seslerde değişiklik yapan bir düzeneک vardır. Sesler, sürgü bölümünün açılıp kapanmasıyla elde edilir. Sürgülü tenor trombonun öteki çalgılarla ses uyumunun sağlanması, kalak borusunun üstündeki ek boru çekilip itilerek gerçekleştirilir.

Orkestrada Trombon:

Orkestralarda, armoni mızıklarında ve bandolarda, popüler müzik topluluklarında , özellikle caz müziğinde kullanılır. Günümüz orkestralarında trombon, bir grup olarak genellikle iki tenor ve bir bas trombon yer alır. Orkestrada solo olarak pek sık kullanılmaz. Daha çok, üç partili eşlik akorlarında yer alırlar. Kadife bir rengi vardır. Hem kendi bakır üflemeliler grubuyla hem de diğer gruplarla homojen bir şekilde uyum sağlar. Bazen üç trombon aynı anda melodik bir pasajı üstlenebilir. Ancak trombon için en uygun melodik anlatım, uzun seslerle yapılan, gösterişli, törensel karakterdeki pasajlardır. Ayrıca trombonlar insan sesiyle sunulan koral pasajları seslendirmekte çok başarılıdır. Bu da onun kendine özgü ses rengi olanaklarını sergiler.

Armoni mızıklarında yer alan trombonlar, Avrupa'da senfoni orkestrasına 1800'lü yıllarda girmiştir. Solo çalgı olarak yazılan trombon eserleri 19. Yüzyılın sonlarından itibaren ortaya çıkmıştır. Bu eserlerin arasında, Nikolay Rimski-Korsakov'un "Trombon Konçertosu ve Francis Poulenc'in "tromper,korno ve trombon için" bestelediği sonat dikkat çekicidir.

(Bütün doğuşkanlıklar majör tırlar)

(Kalak kısmındaki surdin ve trombonun duruşu)

TUBA

Tuba bakır üflemeli çalgılar arasında sesi en kalın olanıdır. Orkestralarda genellikle bir tane tuba bulunur. Orkestralarda kullanılan tubalarda ülkeden ülkeye farklılıklar gözlenir. Örneğin Amerika'da Do sesli büyük enstrümanlar kullanılırken, İngiltere'de Mi Bemol Bas Tubanın bir ton altında ses veren Fa Tuba kullanılır. Almanya'da pistonların yerini döner sübaplar alır. Fransız Tubaları ise 6 pistonludur (yukarıkilerde 4 veya 5 piston bulunur). Orkestrada Tuba'nın en çok bilinen kullanımı Wagner'in Der Ring (Halka) adlı yapıtıdır. Bu eserde Wagner özel efektler elde edebilmek için Wagner, kendi adıyla anılan, ince borulu ve dört pistonlu Wagner Tubalarını yaptırmıştır.

Yaylı çalgılara bas sesi sağlayan kontrbas gibi, tuba da bakır üflemeli çalgılara bas sesiyle eşlik eder. Tubanın uca doğru genişleyip açılan kıvrımlı gövdesi, çan biçiminde bir kalakla son bulur. Ağızlık bölümü huni biçimindedir. Gövde üzerinde trompette olduğu gibi değişik perdelerden ses veren ve kangal olarak adlandırılan ek borular ile bu boruları açıp kapamaya yarayan bir piston düzeneği vardır. Bugün tubanın çeşitli ülkelerde kullanılan oldukça değişik modelleri vardır. Askeri bandolarda kullanılan tubalar, orkestrada kullanılanlardan daha büyük ve biçim bakımından farklıdır. Orkestralarda kullanılan tuba, hem gövdesi ağır hem de biçimi elde tutularak çalınmaya uygun olmadığı için, çalgıcının kucağına yerleştirilir. Kalak yukarı doğru hafif eğimli bir biçimde, çalgıcının sağ ya da sol omzu üzerinde durur.

Tubanın orkestrada kalıcı bir yer edinmesini sağlayan Alman besteci Richard

Wagner'dir. Besteci Nibelungen Halkası adlı opera dizisinde belli ses efektleri sağlayan özel biçimli tubalar kullanmıştır. Bu tubaların tenor sesli olanları daha küçük borulu ve dört pistonludur. Bas tubaların biçimi kornoya benzer. Kontrbas tubanın koni biçiminde genişleyen büyük bir borusu ve trompette olduğu gibi fincan biçiminde bir ağızlığı vardır.

Askeri bandolarda kullanılan tubalar orkestra tubalarından daha büyük boyutludur. Kangal yukarı doğru dik olarak, çalgıcının gövdesine yaslanmış biçimde durur. Askeri bandolarda kullanılan tuba çeşitleri arasında tenor sesli Si bemol , Mi bemol bas, en kalın (pes) sesi veren Si bemol kontrbas ve çember biçimli gövdesiyle helikon adı verilen Si bemol kontrbas tuba sayılabilir. Adını ABD'li bando şefi John Philip Sousa'dan alan Mi bemol bas tuba sousaphone'nun gövdesi çember biçimindedir.

Geniş, konik borulu ve pistonlu, genellikle pirinç ve bakırdan yapılan bir çalgıdır. Orkestralardaki en kalın nefesli enstrüman sesini vermek üzere Alman besteci Richard Wagner tarafından 1800'lü yıllarda geliştirilmiştir. Orkestralarda ve bandolarda çokça kullanılır. Bası en kuvvetli olan alettir.

Ses dizisi genişliği

Notası, dördüncü çizgi Fa anahtarı ile yazılır. Diapazona göre duyuluşu, bir sekizli ve bir büyük altılı aşağıdadır. Özellikle eşlik görevi verilir. Orkestra ve Armoni Muzikalarında, bir partisi bulunur. Ses rengi, dolgundur. Bu çalgının yapılışı, dizge oluşumu, tutuş ve çalış özellikleri, Si bemol Bas'da olduğu gibidir. En dolgun ve en iyi sesleri, dizinin birinci çizgisindeki Sol ile, üstündeki iki ekçizgili Mi sesleri arasında olanlardır. Bununla beraber, en ince sesi La dışında olmak üzere, bütün sesleri kolaylıkla elde edilebilir. Bir partisi yazılmakla beraber, iki çalıcısı bulunur, özellikle eşlik çalgısı olan Mi b Kontrbasa Solo vermek çok nadir görülür. Bu çalgı , Armoni Muzikalarında Si bemol Bas ve Si bemol Kontrbas ile Senfoni Orkestrasının yaylı Kontrbaslarının görevini ortaklaşa bölüşür, ve yürütür. Saksofonları, Trombonların kalın ve Bas Klarneti seslerini destekler.

NOT:

Dr. Öğr Üyesi İvan Çelak'ın notlarından yararlanılmıştır. Orkestrasyon dersi için ek kaynak / kaynaklara ulaşmak için Walter Piston "Orkestrasyon" kitabından ve Müzik ansiklopedilerinden yararlanılabilir.